

Tóth Sándor

Kövek és pillangók

(3.)

Tari látomás

Hol van már ez a fogalom: vízió? eltűnt az idők barlangjában. Hajdan virágzó műfaj volt, amely a szürrealizmus bölcsőjeként emlegethető. Utólag. Akkor nem beszéltek valóságon túli irodalomról. Egyetlen irodalom létezett...

Ha Taron járok, eszembe jut ez az irodalom. A középkor jóvoltából. Mert ebben a kis nógrádi (előbb: hevesi!) faluban összesűrűsödik az idő. Előttem a templom, mellette, a dombtetőn romfalak. Kérdeztem: mi ez? Kapát a vállán vivő idősebb asszony csak ennyit mondott: *“Lőrinc vára.”* Elfogadtam. Magam sem tudom miért. Talán mert az asszonyt éreztem hitelesnek itt, a Mátra alatt. A kapával. Ő tudhatja...

Tudta is. Régész barátom, a spanyol (valahonnan Andalúziából került ide) mondta később: “A tari asszony jól tudta. A tudomány 1976-ig azt hitte, barokk kastély falai ezek. Megástam. Középkori cserepeket, kváderköveket találtam. Ideje lenne feltárni a titkot.”

Feltárta. Tariak dolgoztak mellette. Aztán betemették a kutatóárkokat, mindent visszadták a földnek, amely a legjobb konzerváló. Egyszer majd, máskor, szebb időkben talán újra... Ha lesz rá három millió. Akkor ennyi kellett volna. Vagy hét évvel ezelőtt...

Ha nem is teljesen, de a rejtély megmaradt. Részletek tisztázódtak ugyan. Az egész azonban még várat magára.

*

Állok a templom falainál. Nyugatról vág a Nap, amely már lefelé hajol. A Zagyva csendesen folyik, szemben az Ágasvár. “Castrum Agas” – ez áll a középkori oklevélben. Hajdan

ez is a Rátótiak birtokában volt. Akik Könyves Kálmán feleségének: Busillának a kíséretében jöttek Magyarországra, Itáliából. Megtelepedtek, megsokasodtak. Családokra oszlottak, így kaptak birtokokat. “Székhelyük Tar, Pásztó közelében, és többfelé osztályosok a Ráthold-nemzetség családjaival” – olvasom *Csánki Dezső* híres történelmi földrajzában.

Spanyol barátom azt is mondta: “Ha áttekinted a magyar történelmet, a tariak Lőrinc ivadékáról sok mindent megtudhatsz. Egyet nem: költő volt-e vagy diplomata...” Nem zárom ki a kettőt. Zsigmond udvari embere ugyanis egy olyan kor hajnalán szolgált urának, amikor diplomácia és költészet nem vált el egymástól. A politika a finomságok felé hajlott, fegyverek helyett fehér asztalokhoz. Ahová leültek. Nem kellett meghalni. Egy másik barátom, a poéta *Kiss Károly* vetette papírra: “Zsigmond átmeneti ember, mint a korszak. Tetteiben és lelkében olthatatlanul ott

van a korabeli Európa minden feszültsége: még lovagkori eszményekért lelkesedik, udvarában vitézi tornákat rendez, de világméretű diplomáciáját a titkos társaságok látható és láthatatlan ügynökeivel intézteti.” Sok igazság van ebben, viszont magánéletének vívódásaiban – és ezt *Mályusz Elemér* olyan pontosan érzi könyvében – folyton a kereszt titkával (teológiájával!) küszködött.

Ezekre gondolok a templom előtt állva. Klasszicista timpanon köszönt, barokk torony, de oldalt az ablakok gótikusak, s a “csúcson” osztott pálcikás címerek. Tar Lőrinc építtette át, akkor szokatlan formára a templomot, aki ismerte királyát. Ő emelt mellette kardot ama csetepatén, amikor Kanizsa érke meg a többi főúr kikelt Zsigmond ellen. Lőrinc orrát csúnyán megmetszették, élete

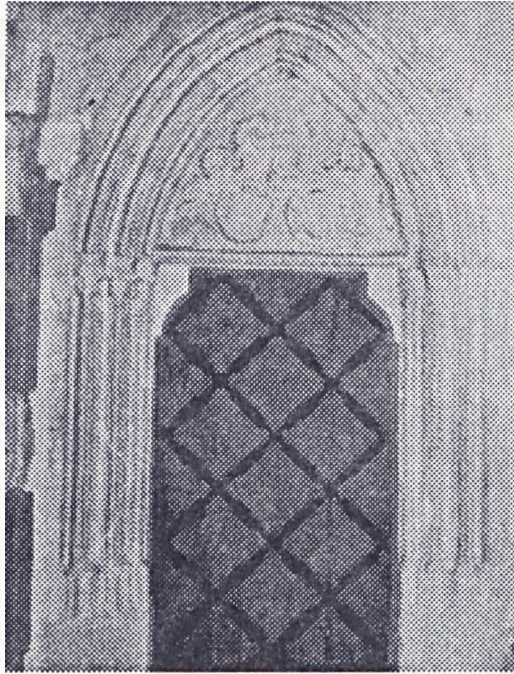
végéig viselte a nyomokat. Így ment Hispániába, így Írországba, hogy leszálljon Patrik purgatóriumába 1411-ben. Ettől vált “szürrealistává”? Mindenesetre a látomások megszállottja lett, s híres vallomását *Yonge Jakab* királyi jegyző véste árkusra, Dublinban.

De miért kellett jól ismernie Zsigmond királyt, hogy rendhagyó: egyhajós, nyújtott keresztalakú templomot alakítson? Az említett lélektani okok miatt, s ezek szépen rögződtek a XIII. századi eredetű Urhajlékon: elrendezett gótikája páratlan Európában. Nyújtvaszélesítve úgy rajzol keresztet a domb tövéen,

hogyan jelezze: 2000 év sem múlhat el nyomtalanul, Európa ezen szögletében a legmélyebb teológiát hirdeti.

Benn a hajóban bordás mennyezet fogad, azt hinnéd, a Grienzingben vagy, fehér-rácsos vendéglő teraszán. Csupán jel ez is: a barokk ívek álbordázaton futnak: kétszáz év nyomai,

de oldalt, kibontott oszlop-maradványok, fali freskók, afféle Biblia pauperumok a tári hívőknek, vagy négyszáz év óta. Golgota. Találgatja a képzelet: nem messze ide Maconka, s ott is olasz mester járhatott, tán ide is eltalált, s elhozta az akkori stílust. Töredékes a kép, a redők, a színek a reneszánsz világa, s lehet, hogy maga Zsigmond volt mecénás, akinek köszönhetjük a hazai reneszánsz első emlékeit. A másik oldalon, kiszögellő falfelületen egészen más színek ragyognak, kékben,

A porta speciosa a két címerrel

fehérben az egyiptomi menekülés. A Gyermek nem számaron ül, hanem Anyja kezét fogja. Gyalogol. A Nílus mellé, ahol az első Paradicsom lehetett, miként a messianisztikus Mereskovszkij állítja. A festő: német lehetett. Nálunk divatos ez a menekülés-árázolás. Vele szemben kéz- és lábtöredékek rajzolatai és néhány sejtető fő: a királyok imádása ragyoghatott itt...

Aztán már a trichorában vagyok. Három karéjos szentély. A legelső templom, amit még Lőrinc őse építhetett ide. Valóságos peregrináció a hely, századokból századokba léphetsz:

emitt a XIII. század, amott már a XV., majd a XVIII. következik, hogy aztán a múlt századadal végződjék a vándorút.

Az oldalbejárati "fülkében" (innen nyílt a hajdani porta speciosa) kövek és képek. Valóságos kő, és rekonstruált rajzok a templomról. Egy kővéset Lászlót, Lőrinc nagyapját idézi. A sírköve volt. Zsigmondot kérte a fiú: írta át az apai jussot tartalmazó oklevelet az ő nevére. A király megteszi kedves emberének: 1405-ben Sirok vára a pokoljáró tulajdona lesz.

A kapu-címer különös: a pohárnokmester-Lőrinc és felesége emblémája fonódik össze, de az ablak pálcikás emblémái mindmáig rejtélyt takarnak. A spanyol régész utánament, hiába. Még hazája uralkodó családjainak címereit is átbúvárkodta Zsigmond kapcsolatai miatt.

*

Túl a középkori falakon, amelyek a cinte-rem védői voltak, gyalogút vezet a várhoz. Itt töpreng a karéjos szentély oldalfreskónak galéria során: a lefejezett alakok kik lehetnek? Térdelő lovag, kardja a földet érinti. Fölkötte ki állt vagy ült, amíg a barokk építőmester meg nem bontotta a román kori felületet, s le nem pergette a festéket? A gyöngyösi ferences gvardián *Magócsy István* olyan latin verset talált 1836-ban, amelyen ez áll: Peregrinatio Laurentii Taar – és a rangos főúr zarándoklatairól szól. A British Museumban van az előde, amely próza, és részletesen beszámol Lőrinc pokolbeli útjáról. Amit ott látott, talán azt jelezné e freskó. Vagy... Találgat az ember: a család patrocíniumának helye ez a "három levél"? (Mert mint Ióhere összetartozó levelei fonódik össze a három "térbővület") Akiket odafestetett a gazda, szentek a család oltalmazói lennének? Én jobban hiszem: a látomás emlékei, mely víziók olyan divatosak, megfogó erejűek voltak akkoriban, s az irodalmi műfajon túl lelki patika szerepét is betöltötték. Gondoljunk Tinódira, aki előzmények után, a tőle szokatlan stílusban éneklé meg Lőrinc fi-

gyelmeztetését királyának, amely a históriás nyelvén ekként szól:

"Énekben hallottam, vagy volt, vagy nem volt,
Tar Lőrinc hogy pokolba bement volt,
Egy tüzes nyoszolyát ő ott látott volt,
Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.
Szózatot ott Tar Lőrincnek adának,
Az nyoszolyát tartják Zsigmond királynak,
Érsek, püspök, két paraszturnak voltanak..."

Nagy sok csodát Tar Lőrinc látott volt,
Egy tüzes kádferedőt ott látott volt,
Zsigmond császár hogy benne feredett volt..."

Hogy urának mindezt a pohárnok elmondta-e? Elképzelhető, hiszen azt is papírra veti a krónikás, hogy ezután Zsigmond Budán Szent Zsigmond tiszteletére templomot építtetett, kolostort emeltetett, s "belé gazdagságot, papokat szörze." Angyali karok, ósatyák, valóságos bibliai körkép ez a galéria, ha igaz a látomás-tartalom. Mindenesetre a kardos vitézben Lőrinc egyetlen képi emlékét sejtem. Akkor fölkötte – a látomás szerint – a Szentszűz ülhetett. Hallgatta Lőrinc imádságát a megholtakért. Paleográfus barátom két órát ült a kép alatti szöveg mellett. Gót-latin írás nyomait hordozza a fal ötszáz esztendeje. – Ha Mária-könyörgés, mondtam neki, csak a látomásra gondolhatok. Lőrinc imádságára, amely zsolozsmáskönyvek része volt a középkorban:

María mater gratiae
Mater misericordiae
Tu nos ab hoste protege
Et hora mortis suscipe.

Magyarul valahogy így:
Kegyelmelek Anyja, Mária
Irgalmasságnak Asszonya
Te légy ellentől őrizőnk
Halál-órában véderőnk.

Töprengéseimre azóta sem kaptam választ.
Az irodalom találgat: ki volt Lőrinc előde

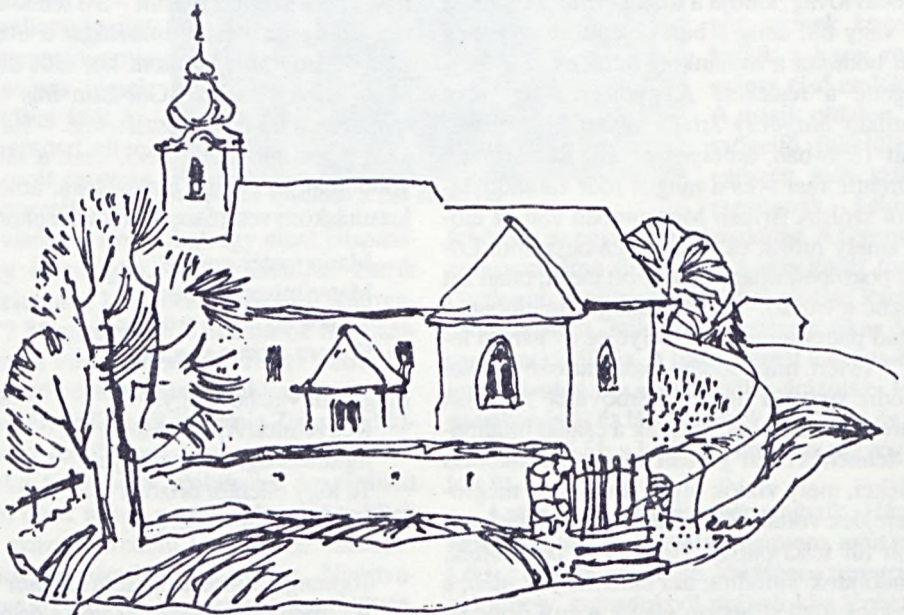
a Patrik-barlangban? Vagy maga élte meg látomásait? Összefolynak az adatok, történetek, s csupán a műfaj világos. *Bálint Sándor* mennyire tudta a közékori ember lélektanát, amikor arról beszélt, hogy a megélt valóság határa nála túljutott a látott-tapasztalt dolgokon: átlépett idő- s tér-határokon. Számára a "szent valóság" létezett, amely több, gazdagabb a tényeknél. És ez a keresztény irodalom lényeg-magyarázata is. Pilinszkyé is.

A romok beszédesek. A régész ásója nyomán, amikor hét esztendeje vallani kezdett a föld, kiderült: már nem a kényelmetlen hegyi castrum kellett Lőrinc családjának, hanem a kényelmesebb "polgári rezidencia", minek nyomán helyesbítenni kell lovag-kultúránk adatait. Lőrinc ugyanis lovagi udvarház tulajdonosa volt. Zenészek járhattak nála, késői trubadúrok, s ki tudja hányan Európából, éppen gazdag kapcsolatai révén. És persze Zsigmond, ha pihenni akart. Adatok nem szólnak róli, de ha úgy van: a templom is Zsigmond aratából vette fel különös architektúráját,

nem látogatta-e meg a szentélyt és Lőrincet, hogy újra meg újra elküldje diplomáciai utakra... Kétségtelen: Lőrinc hívő lélek volt, zárándokhelyekről vallott a legtöbbet, titkos küldetéseit csupán sejtjük. Vajon csak a teljes szabadságot kereste ilyenkor, amint a nevezett költő állítja? Nem hiszem. Illetve: akkor igaz, ha a keresztény szabadság lényegére gondolt. Vagyis ha az értékeset, a szépet, a nemeset akarta. Ez utóbbi nagyobb erejű állítás.

Még láthattam a föltárt palota- emlékeket. Elképzelhettem, emeletes épület volt Lőrinc vára, afféle reneszánsz lépcsősorral kívül, mély pincével, jó borral, lantszóval és temérdek útiélménnyel, amit a gazda mesélgetett családjának. A ház mögött, az erdő alatt kőnyomok: a gazdasági épületek sorakoztak ott.

Föld borít mindent, az M 21-es műútról a templom látszik, meg az eddigi falak, amelyek annyi találgatásra adtak okot. Pusztul az emlék, koptatja az idő, s mikor lesz majd, hogy végleg feltárul itt egy darab elfelejtett Magyarország? Ennyire nem vagyunk gazdagok.

Radics István rajza: A tari templom